

Javaslat
a „Dél-alföldi Betyárnap”
települési és tájegységi értéktárba történő felvételéhez

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:
Sándorfalvi Kulturális Központ
2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:
Név: Gajdosné Pataki Zsuzsanna
Levelezési cím: 6762 Sándorfalva, Szabadság tér 6.
Telefonszám: 06 (62) 251-291
E-mail cím: sfalvakultura@gmail.com

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: **Dél-alföldi Betyárnap**
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása
o agrár- és élelmiszergazdaság o egészség és életmód o épített környezet
o ipari és műszaki megoldások o kulturális örökség o sport
o természeti környezet turizmus
3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye: **Sándorfalva közigazgatási területe**
4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik
 települési o tájegységi o megyei o külhoni magyarság
5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

1813. július 10-én született Szegeden Rózsa Sándor, a magyar történelem leghíresebb betyárja, akinek nevéhez számtalan legendás és valódi rablás fűződik. Rózsa negyven éven keresztül az Alföld lerettegettebb banditája volt, akinek emlékezetét a népköltészet és a szépirodalom egyaránt megőrizte.

Ha Rózsa Sándor életéről olvasunk, a valóság és a misztikum furcsa keverékével találkozunk: a betyár a szegedi Alsóvárosban látta meg a napvilágot, és természetesen már születése sem múlhatott el csodajelek nélkül, hiszen viharban érkezett, és állítólag világra jötté után lerúgta magáról a pólyát. Így adta tanújelét későbbi rendkívüli erejének. A rablóvezér gyermekkorától mindennek dacára hányatottan alakult, mivel pár esztendőskorában apját, Andrászt Szegeden lopásért felakasztották. Egy tolvaj gyermekeként Sándor sem számíthatott túl sok szimpátiára és bizalomra a környező tanyavilágban, így aztán hamarosan ő is rablónak állt; először

1836-ban – tehát 23 évesen – került a hatóságok kezére, miután ellopott két tehenet.

Rózsa Sándort ekkor Szeged börtönébe zárták, de hamarosan sikerült megszöknie, és futóbetyárnak állt, és bandát szervezett, mellyel lóháton járta az Alföld elhagyott pusztaságait, és rendszeresen lecsapott a gazdagabb tanyákra, valamint a vidéken keresztülhaladó utazókra. A rabló általában csárdákban vagy egyes családoknál húzta meg magát, ahol a betyárok rendszerint a megfélemlítés eszközével, vagy egy nő szerelmének köszönhetően maradhattak meg. Rózsa Sándornak összesen hatvan bűnesetéről maradt feljegyzés, rablásai során körülbelül harminc fő – csendőrbiztosok, szolgabírók, ellenálló áldozatok – életét oltotta ki. Ugyanakkor tudni kell, hogy Rózsa romantikus színben megörökített életmódját sokan követték akkoriban, főleg azok a férfiak, akik foglalkozásuk révén a társadalom peremére szorultak: a XIX. század során az alföldi, bakonyi, mátrai pásztorok, bojtárok egyre-másra álltak betyárnak, és pokollá tették a hatóságok, valamint a lakosság életét.

E banditák pályafutása kiválóan nyomon követhető Rózsa Sándor életútjában is: a híres betyár „karrierjét” főként az állatállomány dézsmálása, a tehetősebb gazdák kirablása, és a törvény őreivel folytatott állandó harc jellemezte. Úgy tűnik, 1845-re belefáradt az állandó számkivetettségbe, ugyanis ebben az évben levelet küldött V. Ferdinánd királynak (ur. 1835-1848), melyben arra kérte az uralkodót, hogy – kegyelmével – biztosítsa számára a becsületes élet lehetőségét. Bécsben végül elutasították a betyár kérvényét, pedig azt állítólag maga Kossuth Lajos vitte fel a császárhoz; három évvel később, az 1848–49-es szabadságharc idején az Országos Honvédelmi Bizottmány vezetőjeként Kossuth ugyanakkor elfogadta Rózsa hasonló céllal írt petícióját.

A betyár és mintegy 150 fős különítménye ekkor a honvédek oldalán belépett a háborúba, és a karikás ostorral, pisztollyal felszerelt szabadcsapat elsősorban a déli szerbek ellen küzdött. Hosszú távon azonban bebizonyosodott, hogy a rabló alkalmatlan „pandúrnak”, ugyanis a betyárok fittyet hánytak az OHB utasításaira, ráadásul tovább fosztogatták a Délvidék polgárait. Így aztán Rózsa Sándor már a szabadságharc bukása előtt törvényen kívülre került, majd 1849 után újra körözést adtak ki ellene. A katonai hatóságok páratlanul magas vérdíjat, 10 000 pengőforintot ajánlottak fel a nyomravezető számára.

A tekintélyes összeg dacára Rózsa Sándor még sokáig kijátszotta a katonák és pandúrok éberségét, mígnem 1857-ben komája, Katona Pál elérulta őt. A betyár Theresienstadt hírhedt börtönébe került, ahol a kiegyezést követő, 1868-ban meghirdetett amnesztiáig raboskodott. Miután szabadlábra került, szinte azonnal visszatért régi életéhez, és újjászervezett bandájával újfent az Alföld tanyavilágát terrorizálta. Bár Rózsa Sándor ekkor már túl volt 55. életévén, vakmerősége szemernyit sem kopott meg: legmerészebb rablási kísérlete éppen az utolsó volt, mely során a Szeged és Budapest között közlekedő postavonatot próbálta meg kirabolni – valahogy úgy, ahogy azt a vadnyugati filmekben láthattuk. Rózsa és a betyárok felszedték a síneket Kistelek mellett, és a sűrűben vártak, míg a szerelvény kisiklott.

A banditák azonban elszámították magukat, ugyanis a vonatot katonák őrizték, akik rögtön tüzet nyitottak a gyengébb fegyverzetű, meglepett rablókra. Rózsa Sándor számos társa életét vesztette az akcióban, ő maga pedig megsérült a térdén, így a kudarcot követően nemsokára Ráday Gedeon királyi biztos kezére került. Az elfogott betyár perét 1872-ben tűzték napirendre, és bár az ügyész halált kért fejére, végül a szamosújvári börtönbe került. Innen már – idős kora és betegségei miatt – képtelen volt megszökni, és szabóként, majd harisnyakötőként dolgozott, egészen 1878-ban bekövetkezett haláláig.

Ha Rózsa Sándor nevét halljuk, ösztönösen a brit folklórból ismert Robin Hood figurája jelenik meg előttünk, egy igazságosztó képe, aki a népet sanyargató gazdagok ellenében a szegényeket védelmezi, és rablásait azért hajtja végre, hogy nekik adhassa zsákmányát. Ez a híres betyár esetében annyival egészíthető ki, hogy 1848-as szerepvállalása, és a Habsburg uralmat jelképező csendőrök elleni harca egy szabadságharcos imázst is kölcsönzött számára, aki bandájával – és az ottani demokratikus viszonyokkal – az egyenlőséget és a szabadságot testesítette meg. Ezek a motívumok nem csak a Móricz Zsigmond, Krúdy Gyula által írt szépirodalmi művekben, vagy az Oszter Sándor főszereplésével készített filmsorozat jeleneteiben köszönnek vissza, hanem már az egykorú ponyvákban is, melyek szerzői legendás rablásokat és kalandokat tulajdonítottak a csongrádi rablóvezérnek.

Sándorfalván először 2008-ban került megrendezésre a Dél-alföldi Betyárnap, mely első sorban Rózsa Sándorra emlékezett, másod sorban a régi népi lovas hagyományokat kívánta feleleveníteni.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett
A rendezvény 4 évet ért meg, anyagi okok miatt nem javasoltuk további megrendezését. A komplex rendezvény úgy átöleli a helyi népi hagyományokat, hogy javasoljuk annak értéktárba történő felvételét. A rendezvény alatt bemutatásra kerül a dél-alföldi lovas élet, a térség népzenei élete, a helyi hagyományőrző csoportok munkássága.
7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)
<http://sandorfalva.hu>
8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:
<http://vendegvaro-sandorfalva.hu>
<http://sandorfalva.hu>

III. MELLÉKLETEK

